

Политикологија

Федерализам и нација

Звонко Леротић: „Начела федерализма вишенационалне државе“; издавач: „Глобус“, Загреб, 1986.

У савременој југословенској литератури о нацији видан је раскорак између великог броја радова и малог броја и домета идеја. Радови Звонка Леротића, те и најновија књига „Начела федерализма вишенационалне државе“ („Глобус“, „Загреб“) значајан су допринос превладавању овог раскорака и то у корист нових идеја. Леротић настоји да одговори на сложено и отворено питање - шта је нација. При томе Леротић с правом полази од става да је нацију потребно промишљати у вези с другим друштвеним појавама, а у „Начелима“ то је остварено кроз анализу односа нације и народа, као и нације и федерализма.

Леротић у основи прихвата у савременој теоријској литератури распрострањену поделу на класични и савремени федерализам с тим што класични федерализам одређује као „унитарни“ а савремени као „симбиотички“.

„Унитарни федерализам“, по Леротићу, припадност јединственом правном поретку проглашава националном припадношћу. Федерација и федералне јединице функционишу једне поред других, свака у свом подручју, као унитарне, независне и суверене државе. Овај облик федерализма има значајну анационалну и антиплуралистичку улогу те је примерен једнонационалној држави или изразито хомогеној културној заједници. У ову групу, по Леротићу, спадају и оне државе (СССР, ЧССР, Индија после 1956, Канада, Малезија, Југославија у централистичком периоду) које нису уклониле културни и национални плурализам, али су учиниле све да он постане неважан и то на тај начин што су све одлучујуће функције државе додељене федералном центру, а одржавање културних и националних заједница сведено на ниво културног живота.

Класични федерални модели су, по Леротићу неодговарајући за вишенационалне заједнице, јер су прекрути и не стишавају већ производе нови национализам дајући могућност владајућим нацијама да сопствене националне интересе или комплементарности намећу глобалној политичкој заједници. Вишенационалној политичкој заједници одговара тзв. симбиотички федерализам у коме национални идентитети припадају један другоме као делови исте целине, а целина припада, на једнак начин и у истој мери, свакој од посебних националних заједница. Свака национална заједница постаје социјална заједница. Утемељење интеграције нације је у комплементарности интереса свих националних сегмената. Овај федерализам је садржан и у духу одлука АВНОЈ-а а начелно је, у Југославији, обновљен на VIII конгресу СКЈ (1964. године), да би био оживотворен у Уставу од 1974. године, пише Леротић.

Полазећи од ових општих опредељења Леротић се изјашњава и против неких актуелних захтева за променом ових уставних решења, јер верује да би њиховом променом било промењено само одређење нације и националне државе а републике свођене на аутономне јединице. Леротић ће изнети и посве одређен став у ком правцу су потребне промене: „Политички систем треба мењати у нашој земљи тамо гдје још није начело консензуса и толеранције постало животна пракса. Консензус треба проширивати према начелу универзалности, с тим да ће његова примјена овисити о структурама и интересима“ (стр. 202).

Начин на који је Леротић аргументовао свој став у вези с потребним уставним променама заслужује пажњу и поштовање, пре свега зато што подстиче на нова питања. А то је, уверен сам, оно највише што теоријска расправа може дати. Међутим, лично не делим Леротићево виђење ових питања. Сматрам да је кроз уставне амандмане и, касније, Устав из 1974. године, нормативно, уставно-правно исказан сукоб између традиционалног принципа државности и принципа социјалистичке самоуправности, права нације на самоопредељење до отцепљења и демократског самоодређења човека као грађанина. Зато и не сматрам да је правац промена онај који је Леротић назначио.

У нас је већ скоро две деценије тако, жив спор федерација - конфедерација, само, израз дубље друштвене кризе и немоћи да се проблем апстрактне - отуђене државе реши у корист демократске асоцијације радника, грађана - произвођача. И зато ми се чини да се из историје југословенског федерализма може извести и поука да је „кризна тачка“ у вишенационалном друштву успостављање равнотеже између децентрализације и централизације, односно етатизације и одумирања државе. Отуда је и једино право решење данашње политичке и уставне кризе југословенске федерације јачање социјалистичке демократије и самоуправљања, а не затварање у оквире нација, то јест државица и гушење друштва, нација и људи у национализму. То би, по мом мишљењу, требало да буде основни смер уставних промена а тек унутар овога решава се у бити изведено питање: консензус или већинско одлучивање.